

Europa en corona: waar staan we?

Artikel

Hoe wordt in de belangrijkste EU-landen gedacht over de situatie na de lockdown – de intelligente afschaling, het geleidelijk weer op gang brengen van maatschappij en economie? Hierna volgen per land de acties en discussies. Naast nationale ontwikkelingen beschrijven we ook de bredere ontwikkelingen in Europa en specifieke ontwikkelingen op EU-gebied.

Juni 2020

Berenschot

Bredere ontwikkelingen in Europa

De Europese autoverkoop stort in door de coronacrisis. Volgens de internationale brancheorganisatie Aeca gaat het om de grootste daling ooit gemeten. De grootste terugval wordt genoteerd in Italië, waar de markt met 98% volledig instortte. Duitsland meldt een daling van 61% en in Nederland zakte de autoverkoop in april met 53%. Gedurende de maand april was er vrijwel geen productie.

De Franse president Emmanuel Macron presenteerde op 28 mei een subsidie, waarmee de aanschaf van hybride en elektrische auto's goedkoper wordt. Ondertussen bereidt Duitsland een subsidie voor de aanschaf van diesel- en benzineauto's voor. De reden dat Duitsland niet focust op elektrische auto's, is dat Duitse autofabrikanten niet genoeg elektrische auto's kunnen maken om in de vraag te voorzien. De elektrische VW Golf is bijvoorbeeld al uitverkocht voor de rest van het jaar. Een subsidie op elektrische auto's zou dus vooral voordelig zijn voor buitenlandse concurrenten.

Duitsland, België, Frankrijk, Spanje en Italië zijn momenteel bezig om steden anders in te richten, met meer ruimte voor fietsers. De insteek is om steden toegankelijker te maken voor andere vormen van vervoer dan enkel auto's en het openbaar vervoer. Dat betekent dat er meer ruimte moet komen voor voetgangers en fietsers. Hierbij volgen de landen het Nederlandse voorbeeld. Volgens Marco te Brömmelstroet (UvA) zijn de meeste steden nu zo ver als Nederland in de jaren 70 was.

In alle zes landen die in dit overzicht met elkaar vergeleken worden, te weten Duitsland, Frankrijk, Spanje, Italië, België en Nederland, waren mondkapjes al vroeg verplicht, behalve in Nederland. Tot 6 mei: toen kondigde onze regering aan dat iedereen vanaf 1 juni mondkapjes moet gaan dragen in het openbaar vervoer.

In landen als Duitsland en Italië variëren de maatregelen per regio. Hoe machtiger de regio's, des te groter de verschillen. In Frankrijk bestaan er geen verschillen tussen de provincies, maar wel tussen de departementen. Op basis van het aantal besmettingen en de ziekenhuiscapaciteit wordt een departement ingedeeld in ofwel een rode ofwel een groene zone. Hierdoor zijn de maatregelen in het ene departement strenger dan in het andere.

Verskillende landen redden (seminationale) luchtvaartmaatschappijen met staatssteun. Nederland helpt KLM, Frankrijk AirFrance, Italië steunt Alitalia, Duitsland Lufthansa. easyJet krijgt een lening van het VK, en TUI en Brussels Airlines hebben steun van België aangevraagd – deze is echter nog niet toegezegd. In België is de situatie ingewikkeld, onder andere omdat de regering demissionair is. Ondertussen bereidt Ryanair verschillende rechtszaken voor (onder andere tegen de Europese Commissie): de maatschappij vindt het oneerlijk dat zij geen staatssteun krijgen (zie: <https://www.politico.eu/article/ryanair-goes-to-war-against-coronavirus-bailouts/>).

In een brief aan minister Kaag van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking benadrukt de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) dat economisch herstel pas ten volle door zal kunnen zetten als alle continenten weer open zijn en ingeschaald worden in duurzame mondiale productieketens. Daarnaast zal Covid-19 waarschijnlijk leiden tot migratiedruk op de Europese buitengrenzen. Weliswaar dalen op dit moment de aantallen vluchtelingen en migranten vanwege acute volksgezondheidnood, het wegvallen van internationaal reizigersverkeer en dichte grenzen, maar deze kunnen bij instabiliteit in de nabuurregio snel oplopen. Daarnaast bestaat het risico van een tweede infectiegolf, niet alleen door eventuele binnenlandse onvoorzichtigheid, maar ook door inkomend personenverkeer uit gebieden waar Covid-19 nog heerst. Nederland en de rest van de EU zullen wellicht tot vergaande screening van reizigers overgaan, maar zolang Covid-19 niet wereldwijd is uitgeroeid, blijft een nieuwe infectiegolf een reëel scenario (zie: <https://www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl/documenten/publicaties/2020/05/11/nederland-en-de-wereldwijde-aanpak-van-covid-19>).

EU-ontwikkelingen

Op 27 mei kwam de Europese Commissie (EC) met een voorstel-begroting voor 2021-2027. Daaraan wordt een herstellfonds gekoppeld, de omvang hiervan is nog niet bekend. Op die datum presenteert zij tevens een blauwdruk voor de aanpak van de coronacrisis. De EC gaat het Frans-Duitse plan om met € 500 miljard euro aan subsidies of giften het bedrijfsleven en regio's te helpen oprabbelen, niet volledig overnemen. Nederland, Oostenrijk, Zweden en Denemarken zijn tegen, en hebben een alternatief gepresenteerd. De kern van het tegenplan is een Europees noodfonds waar landen twee jaar lang geld uit kunnen lenen om de coronacrisis te bestrijden. Ook moet de Europese begroting worden gemoderniseerd, met minder landbouwuitgaven en geld voor regionale ontwikkeling. De EU-leiders houden half juni een speciale top over de plannen die op 27 mei gepresenteerd zijn.

Europese ministers van Toerisme werken aan een Europese versoepeling van reisrestricties, en praten over het heropenen van de grenzen van Schengenlanden. Oostenrijk, Slovenië, Kroatië, Bulgarije, Griekenland, Cyprus, Italië, Spanje, Portugal, Duitsland en Malta zijn met elkaar in gesprek.

Internationaal wordt gesproken over de vraag of de EU op het gebied van gezondheidszorg niet meer macht moet hebben. Vooral de zwaar getroffen landen Italië, Frankrijk en Spanje zouden hier interesse in tonen. Nederlandse Europarlementariërs vinden dat de volksgezondheid Europees moet worden. Hun boodschap is vrij helder: volgens bijna alle partijen heeft Europa gedeelde voorraden medicijnen, bedden en medische beschermingsmiddelen nodig. Europa moet voor grondstoffen en mondkapjes niet langer afhankelijk willen zijn van landen als China en de VS, zeggen ze. Maar *hoe* de volksgezondheid Europees moet worden, vult iedere partij een beetje anders in.

Ondertussen werkt de Europese Commissie aan een plan om het geleidelijk afbouwen van de coronamaatregelen in de EU te coördineren. Dit plan moet ongewenste situaties in (met name) buurlanden voorkomen, bijvoorbeeld doordat in het ene land de horeca wel open mag en in het andere land nog niet. Zo opent de horeca in Nederland op 1 juni weer de deuren, terwijl de horeca in België tot minstens 8 juni gesloten blijft.

Het Duits Constitutioneel Hof oordeelde dat de grootschalige opkoop van staatsleningen door de Europese Centrale Bank (ECB) illegaal is. Het hof stelt dat de ECB haar mandaat overschrijdt door staatsschuld op te kopen. Daarnaast oordeelt het hof dat de Duitse Bundesbank (onderdeel van het ECB-systeem) – na een overgangperiode van drie maanden – niet langer mag deelnemen in het opkoopprogramma, tenzij de ECB een nieuw besluit neemt waarin zij het programma beter onderbouwt. Daarmee hebben de Duitse rechters nieuwe twijfels gezaaid over de stabiliteit van de eurozone. Juist in de coronacrisis houdt de ECB de eurozone met haar ultraruime monetair beleid bijeen. Het is de vraag of de Bundesbank en de ECB, die formeel onafhankelijk zijn, naar de Duitse rechters zullen luisteren, of juist naar het eerdere oordeel van het Hof van Justitie van de EU. In een reactie verklaarde de ECB dat zij zal blijven doen wat nodig is.

Zowel nationaal als in Brussel heerst angst voor vijandige overnames door China. De Duitse Europarlementariër Manfred Weber (EVP) vindt dat Brussel hier actie op moet ondernemen. Een fonds en een jaarlange stop op Chinese overnames zou bedrijven moeten beschermen (zie: <https://www.politico.eu/article/manfred-weber-ban-chinese-buyouts-eu-firms-during-coronavirus-pandemic/>).

Duitsland

Hoe gaat dit land om met de herstelfase? Welke maatregelen worden voorbereid?

Elke Duitse regio heeft net wat andere maatregelen tegen het coronavirus, omdat de regio's veel bestuurlijke bevoegdheden hebben en omdat het aantal besmettingen per regio erg verschilt. Op woensdag 6 mei besloten de federale regering en de deelstaten de regie over de maatregelen grotendeels naar de deelstaten over te hevelen. De landelijke restricties gelden tot ten minste 5 juni.

Mocht het aantal besmettingen na versoepeling van de maatregelen weer rap toenemen, dan worden de teugels weer aangetrokken. Bij meer dan 50 zieken per 100.000 inwoners in een regio neemt de federale regering weer maatregelen voor een (gedeeltelijke) lockdown.

Duitsland zit nu officieel in een recessie.

Speelplaatsen, dierentuinen, culturele instellingen, winkels, gedenkplaatsen, gebedsdiensten en musea kunnen onder voorwaarden weer open. De horeca volgt snel – deelstaten beslissen zelf wanneer dat verantwoord is. In Beieren zijn de terrassen en Biergartens sinds 11 mei bijvoorbeeld weer open, voor het eind van de maand komen daar kroegen, restaurants en hotels bij. Ook daar geldt: alleen als ze gasten de mogelijkheid bieden om 1,5 meter afstand te houden.

In winkels en openbaar vervoer is het dragen van mondkapjes verplicht: alle burgers krijgen mondkapjes uitgereikt. Ook heeft de regering hygiëneregels opgesteld waar bedrijven zich aan moeten houden.

Scholen zijn vanaf 4 mei weer geleidelijk opengegaan voor de laatste klas van het primair onderwijs, voor scholieren van 15 en 16 jaar, en voor eindexamenleerlingen. Wat betreft het heropenen van scholen is er federaal één lijn: deelstaten moeten op dezelfde lijn zitten om voor- of nadelen voor scholieren te voorkomen. SPD-politicus Karl Lauterbach zei begin mei dat de normale lessen voor ten minste een jaar worden geannuleerd.

De Duitse regering wil € 10 miljard extra uittrekken voor werknemers die vanwege arbeidstijdverkorting minder werken, en om de btw op eten in horecabedrijven vanaf 1 juli voor een jaar te verlagen van 19% naar 7%.

De minister van Financiën heeft een nieuw pakket aan economische maatregelen aangekondigd om de economie een boost te geven. Het pakket wordt eind mei/begin juni gepresenteerd.

Wat betreft het (openbaar) vervoer in de anderhalvemetersamenleving, bestaat in Nederland en Duitsland het idee dat steden rijbanen moeten opofferen voor fietsers. In Berlijn zijn autorijbanen al omgevormd: een klus van een paar uur. Een dikke gele streep en fietssymbool zijn genoeg. Pionnen geven aan dat de strook niet toegankelijk is voor auto's, maar als er betonblokken nodig zijn kan dat ook. Berlijn wil de fietsers zo meer ruimte geven om op 1,5 meter van elkaar te rijden, en tegelijkertijd het groeiend aantal fietsers opvangen.

Welke concrete initiatieven nemen werkgevers, werknemers en andere maatschappelijke partijen om de lockdown intelligent af te schalen?

Het Bundesverband der Deutschen Industrie (BDI) verwacht dat de regering bedrijven (ten minste gedeeltelijk) weer toestaat om aan de slag te gaan. De BDI is tevreden met de overheidssteun voor het mkb: de overheid stelt zich garant voor de volledige leningen aan mkb-bedrijven (voorheen stelde Duitsland zich voor 80-90% garant). De maatregel komt bovenop het eerdere steunpakket ter waarde van € 1,1 biljoen.

Grote evenementen – festivals, beurzen, sportwedstrijden met publiek – blijven zeker tot eind augustus verboden. De Bundesliga is 15 mei weer van start gegaan. De wedstrijden worden zonder publiek gespeeld.

Zorgverzekeraars in Duitsland eisen staatssteun.

Welke maatregelen worden bedacht om de economie op lange termijn te verbeteren (economische structuurmaatregelen, verbetering van de leefbaarheid, klimaatneutraliteit, duurzaamheid, brede welvaart zoals impact op zorg en onderwijs)?

De digitalisering van de maatschappij, die nu al zichtbaar is met thuiswerken, kan worden doorgevoerd op het gebied van justitie, het notariële systeem, regering, gezondheidszorg, betalingsinfrastructuur en onderwijs. Dit wordt ook wel het dichten van de digitaliseringskloof genoemd (zie: <https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/mittelstand/chancen-in->

[der-pandemie-die-positive-seite-die-corona-krise-16733515.html](#)).

Deutsche Bahn investeert de komende tien jaar € 86 miljard in de modernisering van zijn spoorinfrastructuur. Daarnaast kijkt de sector naar mogelijkheden voor het digitaal monitoren van de spoorinfrastructuur. IT-bedrijf Konux ontwikkelde een SaaS (Software as a Service) oplossing voor wissels (de zwakste schakel in de spoorinfrastructuur), waarin zowel bediening, monitoring als onderhoud zijn geïntegreerd en geautomatiseerd.

De German Council of Economic Experts publiceerde eind maart het rapport 'The economic outlook in the coronavirus pandemic'. Uit dit rapport kwamen drie scenario's voor de Duitse economie in 2020 en 2021, plus bijbehorende beleidsadviezen (zie: <https://www.sachverstaendigenrat-wirtschaft.de/en/special-report-2020.html?returnUrl=%2Fen%2Fstart%2Fnews.html&cHash=3105aa58b8db65708b1f8f6a8d59cb98>).

Om economisch herstel na de 'downturn' te ondersteunen, kunnen beleidsmakers focussen op drie gebieden:

- "Firstly, economic capacities should be maintained as much as possible beyond the downturn.
 - The Federal Government's broad package of measures that is designed to protect businesses and workers from the impact of the crisis is therefore welcome. Liquidity support, tax deferrals and guarantees aim to help businesses avoid having to file for bankruptcy due to the abrupt fall-off in demand or bottlenecks in supply chains for intermediate products.
 - The same applies for measures taken by the ECB to ensure lending by banks. With easier access to short-time working allowance and more flexible working time arrangements, businesses can avoid having to let go workers whom they will likely need again urgently once the epidemic subsides.
 - All actions should ensure that the drop in economic output is contained quickly and effectively and that the 'pronounced V' risk scenario does not materialize.
- If the recovery takes longer, public involvement could also ensure the survival of selected businesses. In this context it is important to ensure that government participation in ownership remains temporary, and that the Federal Government and the Länder have an exit strategy from the outset.
- Silent participations may be a solution to enable a subsequent exit. During the entire time, the free movement of goods should be maintained to the greatest extent possible and the cross-border movements of persons should resume once the public health measures come to an end.
- Secondly, economic policy measures serve to stabilise income.
 - In Germany, this involves well-established institutions that act as automatic stabilisers, such as the tax system, unemployment insurance, the health insurance system, the continued payment of wages in the event of quarantine or illness, and the social partnership between employers and trade unions. The Federal Government has also agreed to provide direct grants for households or self-employed persons particularly hard hit by the crisis.
 - If the economy develops more along the lines of 'long U' risk scenario, fiscal demand stimuli can increase the income of households and businesses and therefore help bring about a faster recovery. Different temporary and permanent options are available for this, such as a larger investment program, corporate tax cuts, the abolition of the solidarity surcharge, transfers, simplified depreciation rules or an increase in spending on education and research. Not least against the backdrop of this scenario, it is important to bear in mind that fiscal resources are not unlimited and it is therefore vitally important to concentrate on effective measures at the given time.
- Thirdly, optimum use should be made of the time during which the public health measures are in place in order to support the recovery and long-term economic development.

- The period in which people are at home and not in the workplace can be used for further training and continuing education that is important for structural change. Relevant offerings could be supported and incentives provided.
- As long as the construction sector remains unaffected by restrictions on production, priority could be given to projects by which faster progress can be made when utilization is low, such as in the case of schools, the public transport system or roads. The time could also be used to plan investment projects that could be implemented when the restrictions are lifted.
- Furthermore, the restrictions make fast progress on digitalization imperative for businesses and public administration.”

Frankrijk

Hoe gaat dit land om met de herstelfase? Welke maatregelen worden voorbereid?

Vanaf 11 mei zijn de economie, de scholen en sociale activiteiten weer geleidelijk opgestart. 80-85% van de scholen is weer open en 50% van het openbaar vervoer rijdt weer. Fransen mogen dan ook de deur weer uit, maar alleen binnen een straal van 100 kilometer van hun huis. Deze nieuwe regels golden tot 2 juni. Nu wordt bekeken of er verder versoepeld kan worden of juist niet. Vooralsnog gaat het de goede kant op in grofweg twee derde van Frankrijk. Daar komen er weinig besmettingen bij en zijn er genoeg bedden op de ic's beschikbaar. In zulk soort 'groene' gebieden kunnen de coronaregels dan eventueel verder worden losgelaten na 2 juni. Maar in Parijs en het noordoosten van het land staan de signalen nog op rood. Met name in de hoofdstad is de situatie zorgwekkend.

Vanaf 25 mei wordt inkomende reizigers gevraagd om 14 dagen in zelf-isolatie te gaan. De quarantaine is niet verplicht, maar vrijwillig. Deze maatregel geldt voor Franse burgers en 'permanent residents' die van landen buiten de EU en de Europese Economische Ruimte (EER) terugkeren naar Frankrijk. Voor reizigers uit de EU/EER geldt deze maatregel niet, tenzij zij terugkomen uit een land dat zelf quarantainemaatregelen heeft ingesteld voor inkomende reizigers (zoals Spanje en het VK).

Het geleidelijk heropenen van de scholen gaat tegen het advies van de Franse wetenschappelijke raad in. Universiteiten blijven voorlopig nog dicht. Op 21 april presenteerde de minister van Onderwijs de voorwaarden voor geleidelijke terugkeer naar school. Vanaf 11 mei zijn de scholen in drie weken weer heropend, in de week van 25 mei waren alle scholen (met uitzondering van het hoger onderwijs) weer open. Er wordt les gegeven in groepen van vijftien leerlingen: de andere helft van de groep volgt afstandsonderwijs. Als er niet aan de hygiënevoorschriften wordt voldaan, gaat een school niet open. Wanneer leraren tot een kwetsbare groep behoren, kunnen zij thuis werken. Mochten ouders hun kind niet naar school willen sturen, dan is het kind verplicht om afstandsonderwijs te volgen. Het naar school gaan is op vrijwillige basis. Frankrijk heeft de examens voor de middelbare school stopgezet.

Op 18 mei liet de minister van Onderwijs weten dat het heropenen van de 40.000 basisscholen over het algemeen

goed verloopt. Toch is er een week nadat de Franse scholen deels heropenden een 'zorgwekkende ervaring' van coronabesmettingen die te linken is aan scholen. Het zou om zeventig gevallen gaan, waarna de betrokken scholen de deuren onmiddellijk weer hebben moeten sluiten.

Sinds 2 juni zijn cafés en restaurants weer open. Dat gebeurt echter alleen in gebieden waar het aantal besmettingen blijft afnemen en de ziekenhuizen de druk aankunnen.

Het dragen van mondkapjes in het openbaar vervoer is verplicht. In Parijs mag er tijdens de spits alleen met het openbaar vervoer worden gereisd door mensen die dat voor hun werk moeten doen en daarvoor een document hebben. Treinen, metro's en bussen worden minstens één keer per dag gedesinfecteerd. Sommige stations zijn gesloten, omdat het risico op groepsvorming te groot is. Daarnaast is de dienstregeling van interregionale en hogesnelheidstreinen sterk teruggeschoefd. Reserveren en het dragen van een mondkapje is verplicht (boetes van € 135). Slechts 50% van de stoelen kan gebruikt (en verkocht) worden, om zo de afstand tussen passagiers te garanderen.

Welke concrete initiatieven nemen werkgevers, werknemers en andere maatschappelijke partijen om de lockdown intelligent af te schalen?

Presidenten van de regio's Normandië en Provence-Alpes-Côte d'Azur roepen op tot flexibelere afschaling van maatregelen voor regio's die het minst door corona getroffen zijn. Volgens hen was de geleidelijke afbouw vanaf 11 mei op landelijk niveau een slecht idee. Hier is gehoor aan gegeven: per die datum wordt er in zones gewerkt. In groene zones zijn alle landelijke versoepelingen van de maatregelen van kracht, terwijl in de rode zones een strenger beleid wordt gevoerd. Er zijn twee criteria om te bepalen of een departement rood of groen is: het aantal besmettingen en de besmettingsgraad in ziekenhuizen/de ziekenhuiscapaciteit. Eind mei wordt beoordeeld of de kleur van een departement veranderd moet worden. Vermoedelijk worden op 2 juni eventuele veranderingen bekend gemaakt.

De voorzitter van de Franse werkgeversorganisatie geeft aan dat de Fransen na de lockdown harder moeten werken om de economie weer op gang te helpen. Hij wil in 2021 het groeiverlies van 2020 hebben ingehaald. De Franse staatssecretaris van Financiën is het met hem eens.

Een werkgroep binnen de branche van bars en restaurants zoekt naar oplossingen om de horeca te kunnen heropenen. Er wordt bijvoorbeeld opgeroepen om de temperatuur van klanten bij aankomst te meten, verplicht handgels bij de ingang van etablissementen neer te zetten, personeel hun handen te laten wassen en mondkapjes met vizier te laten dragen. Wat betreft de ontvangst van producten is de horeca verplicht om alles product voor product te wassen. Er wordt aanbevolen om één meter afstand tussen elke gast en elke tafel te bewaren.

De Franse wetenschappelijke raad voor Covid-19 heeft aanbevelingen aan de overheid gedaan over de voorwaarden voor een exit-strategie (zie: https://solidarites-sante.gouv.fr/IMG/pdf/avis_conseil_scientifique_20_avril_2020.pdf). Een van de aanbevelingen was om ook in het openbaar vervoer 1 tot 1,5 meter afstand te houden. De CEO van de SNCF, de Franse nationale spoorwegmaatschappij, reageerde hier ontzet op, hij had gehoopt dat het dragen van een mondkapje de oplossing zou zijn om passagiers weer te kunnen vervoeren.

Een andere aanbeveling is om toeristen voorlopig te weren, zodat de Fransen zelf op vakantie kunnen en er geen coronavirus wordt geïmporteerd.

Welke maatregelen worden bedacht om de economie op lange termijn te verbeteren (economische structuurmaatregelen, verbetering van de leefbaarheid, klimaatneutraliteit, duurzaamheid, brede welvaart zoals impact op zorg en onderwijs)?

Frankrijk heeft tot nu toe € 450 miljard uitgetrokken om de economie door de coronacrisis te loodsen. Dat komt neer op 20% van het bbp. Sinds half maart heeft de Franse regering verschillende maatregelen genomen. Het gaat onder meer om de door de overheid gesubsidieerde verlofperiodes, door de staat gegarandeerde leningen, uitstel van betalingen en steun aan kleine bedrijven.

Minister van Gezondheid Olivier Véran heeft aangekondigd te kijken naar de mogelijkheden om corona als beroepsziekte te bestempelen. Op 21 april zei hij dat corona niet automatisch zal worden erkend als beroepsziekte voor iedereen, maar alleen voor zorgverleners. Erkenning van een beroepsziekte biedt 100% dekking van medische kosten, plus een vergoeding in het geval van tijdelijke of permanente

arbeidsongeschiktheid. Bij overlijden kunnen nabestaanden een lijfrente ontvangen.

Overige werknemers zullen de klassieke procedures moeten doorlopen, waarbij verwezen wordt naar een medische commissie die moet bepalen of de besmetting inderdaad als beroepsziekte kan worden beschouwd. Verschillende vakbonden hebben de afgelopen weken erkenning van corona als beroepsziekte voor alle werknemers geëist.

Een werkgroep van La République en Marche, de politieke partij van Macron, denkt na over het 'heruitvinden van werken op de lange termijn'. Na bijna twee maanden corona-maatregelen zijn de professionele gewoontes van werknemers duidelijk veranderd. Geconfronteerd met deze unieke situatie, acht een meerderheid het passend om hier lessen uit te trekken. De minister van Arbeid schetste al dat het coronavirus de relatie met thuiswerken en de tijd die aan transport wordt besteed, zal veranderen. De werkgroep heeft vier hoofdgebieden gedefinieerd die moeten worden bestudeerd om de Franse praktijk van werken en de wetgeving te veranderen: 1) de organisatie van werken tijdens en na de crisis, 2) het verbeteren van de rechten en sociale bescherming van werknemers, specifiek voor zelfstandigen, 3) rekening houden met het sociale nut van bepaalde beroepen, en de waardering/sociale erkenning die hierbij hoort, 4) de wederopbouw na de crisis en de maatregelen die genomen kunnen worden om de mobiliteit op de arbeidsmarkt te vereenvoudigen.

Hoe gaat dit land om met de herstelfase? Welke maatregelen worden voorbereid?

In het Verenigd Koninkrijk (VK) gelden landelijke restricties. Op 11 mei is het land van alarmfase 4 naar alarmfase 3 gegaan. Mensen die hun werk thuis niet kunnen doen, zouden weer aan de slag moeten (schoonmakers, bouwvakkers, nanny's). Engeland heeft in de week van 25 mei de maatregelen verder versoepeld. Het is weer toegestaan om met één andere persoon van een ander huishouden af te spreken, mits de 2 meter afstand wordt gehandhaafd. Er mag alleen buiten worden afgesproken. Groepsvorming is verboden.

Sinds 1 juni gaan scholen gefaseerd weer open. Het is nog onzeker of universiteiten in september de deuren weer kunnen openen.

Horeca, bioscopen, kerken en contactberoepen mogen op zijn vroegst op 4 juli weer open, mits de 2 meter afstand gehandhaafd wordt.

De Engelsen hoeven dus niet meer thuis te blijven, maar de Schotten, Welshmen en Noord-Ieren wel. De beslissing om het 'blijf thuis'-mantra om te zetten in het 'blijf alert'-mantra heeft het VK gespleten. Schotland, Wales en Noord-Ierland zullen het huisarrest handhaven.

Ook binnen de politieke partijen ontstaan scheuren. Labour, gesteund door de vakbonden, vindt het nog veel te vroeg voor versoepeling. Er sterven iedere dag immers nog honderden Britten. Binnen conservatieve kringen klinkt echter steeds meer kritiek op de lockdown. Premier Boris Johnson kan de sceptici in eigen gelederen negeren, maar de zondagskranten maken gewag van onrust in zijn kabinet, omdat de premier zijn ministers amper deelgenoot zou maken van zijn besluiten en te veel zou luisteren naar zijn minister van Volksgezondheid, die een omzichtige koers bepleit.

Wales zou de lockdown eerder dan de rest van het VK kunnen afschalen, vanwege de eigen exit-strategie. Eerste minister Mark Drakeford heeft echter benadrukt dat hij graag een 'four-nation approach' wil, om gezamenlijk de lockdown op te heffen zodra dat kan.

Iedereen die het VK in wil, moet twee weken in quarantaine.

In de week van 4 mei kwam er veel kritiek op de regering, met name op het gebrek aan wetenschappelijke onderbouwing van de gepresenteerde maatregelen. Er werd een alternatieve groep wetenschappers opgericht – buiten de regering om – die veel kritiek uit.

De National Union of Students (NUS) vindt dat studenten in het VK de optie moeten krijgen om ofwel het hele academisch jaar over te doen, ofwel een financiële vergoeding van hun betaalde collegegeld moeten krijgen. De NUS dringt er bij de regering op aan om studenten urgent steun aan te bieden, in de vorm van een fonds van £ 60 miljoen dat snel beschikbaar komt voor alle studenten die nu ingeschreven zijn bij instanties van hoger onderwijs. Ook de studenten die gedurende de pandemie afstuderen, moeten toegang krijgen tot een beurs die gebruikt kan worden voor training, ontwikkeling en omscholing. De regering heeft dit verzoek afgewezen en gezegd dat studenten het volledige bedrag aan collegegeld moeten betalen, zelfs als zij nu online college krijgen.

De voorzitter van de Confederation of British Industry uitte haar zorgen over de mogelijkheden om werkverlof aan te vragen. Werkgevers konden vanaf 20 april aanvragen doen om tot 80% van hun loonkosten vergoed te krijgen. De zorg van het bedrijfsleven is of dit geld snel en makkelijk op hun rekening komt. Tot nu toe zijn er namelijk problemen geweest met het corona-noodfonds (om geld te *lenen*). Daarnaast schiet dit fonds tekort in het ondersteunen van de horecabranche.

Het VK heeft een coronavirus-tracking app gelanceerd.

Welke concrete initiatieven nemen werkgevers, werknemers en andere maatschappelijke partijen om de lockdown intelligent af te schalen?

De Britse overheid gaf in maart aan dat zij 1,5 miljoen mensen zou contacteren om hen te vragen langer binnen te blijven vanwege het hogere risico van deze groep (bijvoorbeeld vanwege hun leeftijd of kwetsbare gezondheid). Dat aantal zou kunnen groeien. Mocht het zo zijn dat deze groep binnen ‘moet’ blijven totdat er een vaccin is, dan is het aannemelijk dat er nieuwe initiatieven worden uitgewerkt: onder andere door een beroep te doen op een grote groep vrijwilligers, en online bezorgingssystemen.

Voor de exit-strategie bespreken beleidsmakers ook het zogenaamde ‘youth-first policy’. Dit zou jonge werknemers in de 20 en 30, die niet bij hun ouders wonen, de kans geven om als eersten terug te keren naar hun werk. De keerzijde van deze aanpak is dat kwetsbare ouderen boven de 70 binnen moeten blijven totdat er een vaccin is.

Welke maatregelen worden bedacht om de economie op lange termijn te verbeteren (economische structuurmaatregelen, verbetering van de leefbaarheid, klimaatneutraliteit, duurzaamheid, brede welvaart zoals impact op zorg en onderwijs)?

De Britse regering heeft aangegeven dat zij bereid is om grote Britse bedrijven die zwaar getroffen worden door de coronacrisis, te redden. De steun zou beschikbaar komen “if a firm’s failure would *disproportionately* harm the UK economy”. Dit geeft aan dat een aantal grote bedrijven overheidssteun vragen om de crisis te overleven, waaronder Jaguar Land Rover.

De vakbondsleider van de Union of Shop, Distributive and Allied Workers (Usdaw) pleit ervoor dat supermarkt- en winkelmedewerkers een minimum van £ 10 per uur betaald moeten krijgen na de coronacrisis.

De CEO’s van zestig grote bedrijven (waaronder Iceland Foods, Barratt Developments, The Body Shop, Ben and Jerry’s, the Royal Society for the Protection of Birds, the National Trust en Greenpeace UK) vragen de regering om prioriteit te geven aan een groen economisch herstel. Overheidsadviseurs waarschuwden recentelijk dat het VK niet in een nog diepere klimaatcrisis moet vallen. De CEO’s vragen de overheid om:

- te investeren in infrastructuur, technologie en skills om banen te creëren die duurzaamheid bevorderen
- vervuilende bedrijven zonder degelijk klimaatplan uit te zonderen van overheidssteun
- ecosystemen (op het land en in oceanen) te herstellen door wandelen en fietsen te stimuleren
- duurzaam voedsel, duurzame landbouw en duurzame visserij te ondersteunen

- klimaatwetten snel door te voeren, en wettelijk klimaatdoelen vast te stellen om de ecosystemen te herstellen
- wereldleiders samen te brengen om een plan te bedenken voor een duurzaam economisch herstel.

Het is opvallend dat juist nu in het VK een invloedrijke beweging duurzaamheid en klimaat vooropstelt, vooral omdat het VK de Green Deal-doelen niet hoeft te implementeren (het land is immers niet langer lid van de EU). Het lijkt alsof het VK (of tenminste delen van de Britse bevolking) op een eigen Green Deal aansturen.

Italië

Hoe gaat dit land om met de herstelfase? Welke maatregelen worden voorbereid?

In Italië is de lockdown op 4 mei versoepeld: mensen mogen weer naar buiten en op bezoek bij familie, maar moeten wel in hun eigen regio blijven. Mondkapjes zijn verplicht in het openbaar vervoer en winkels. De regering liet op 14 april de heropening van verschillende soorten bedrijven en industrieën/fabrieken toe. Vanaf 4 mei is ook de bouwsector weer open. Veel andere bedrijven blijven voorlopig nog dicht. De regels voor wel/niet openen verschillen per provincie. Net als in Duitsland, hebben Italiaanse regio's veel bevoegdheden om te beslissen welke maatregelen zij doorvoeren.

Sinds 18 mei zijn de winkels, restaurants en cafés weer open, met de nodige maatregelen. Daarnaast zijn de stranden weer geopend. Op 1 juni hebben ook kappers en schoonheidssalons hun deuren weer geopend.

Vanaf 3 juni zijn Europese burgers weer vrij om de Italiaanse grens over te steken. Italië is weer open voor toerisme.

De minister van Onderwijs heeft laten doorschemeren dat het schooljaar voorbij is. Iedereen gaat over, maar bij onvoldoendes worden studenten volgend jaar bijgespijkerd. Het is de bedoeling dat scholen in september weer opengaan.

De kosten voor elementaire voedingsmiddelen zoals groente en fruit zijn in april gestegen.

Welke concrete initiatieven nemen werkgevers, werknemers en andere maatschappelijke partijen om de lockdown intelligent af te schalen?

De scholen in Italië zijn tot september gesloten. De maatschappij vraagt om de veilige heropening in september: mensen willen een andere vorm van onderwijs dan het digitale leren. Daarnaast wordt gevraagd om meer investeringen in het onderwijs, en meer leraren om te kunnen garanderen dat klassen in september kleiner en veiliger zijn. Scholen in Italië hebben moeilijkheden met het online lesgeven: veel leraren vinden het lastig om dit te organiseren, en families hebben niet altijd de middelen om online onderwijs te faciliteren.

Regionale overheden, industriële lobbybewegingen en de katholieke kerk beschuldigden premier Conte er begin mei van dat hij de maatregelen veel te langzaam versoepelde. De aanhoudende restricties staan het herstel van Italië in de weg. Ook oppositiepartijen – en zelf coalitiepartijen – dreigden de stekker eruit te stekken tenzij het land sneller stappen onderneemt. Er is dus veel druk om snel actie te ondernemen. In dit licht is het goed te verklaren waarom Italië de buitengrenzen op 3 juni weer opende voor toeristen.

Welke maatregelen worden bedacht om de economie op lange termijn te verbeteren (economische structuurmaatregelen, verbetering van de leefbaarheid, klimaatneutraliteit, duurzaamheid, brede welvaart zoals impact op zorg en onderwijs)?

De gemeente Milaan presenteert een plan om enerzijds de social distance-normen te handhaven in het openbaar vervoer en anderzijds het reizen te stimuleren. De stad wil dit doen met ‘controlled entrances’ van metrostations, en het voorstel om cirkels te ontwikkelen die aangeven hoeveel afstand mensen moeten houden. Daarnaast zal fietsen erg aangemoedigd worden, om zo het openbaar vervoer te ontlasten en een massale terugkeer naar het gebruik van auto’s te ontmoedigen. Milaan bereidt zich voor om 35 kilometer wegen om te bouwen tot fietspaden en stoepen. De eerste fietspaden zullen tussen mei en juli 2020 worden aangelegd. Het nieuwe initiatief behelst daarnaast een maximumsnelheid van 30 kilometer per uur, en ‘pedestrian and cyclist priority areas’.

De Italiaanse regering heeft als onderdeel van een economisch stimuleringsplan een bonus aangekondigd voor de e-bike. Italianen krijgen 60% van de aankoopprijs van de overheid terug, met een maximum van € 500. De vraag naar e-bikes in Italië is door deze subsidie geëxplodeerd. Deze bonus pas in het duurzamere mobiliteitsbeleid van het land.

Daarnaast zijn er initiatieven om het huidige toerisme aan te passen. Met kleinere groepen en meer spreiding van toeristen over de dag moeten grote toeristische trekpleisters veiliger worden.

België

Hoe gaat dit land om met de herstelfase? Welke maatregelen worden voorbereid?

In België worden de maatregelen in vier fases geleidelijk versoepeld.

Vanaf 4 mei (fase 1A) is het voor iedereen vanaf 12 jaar verplicht om in het openbaar vervoer, op het werk en op scholen een mondkapje te dragen. De overheid raadt mensen aan zich te verplaatsen met eigen fiets/auto, om zo voorrang te geven aan wie het openbaar vervoer het hardst nodig heeft.

Vanaf 11 mei (fase 1B) zijn alle winkels weer open. Wel gelden er voorwaarden met betrekking tot de organisatie van het werk, de ontvangst van klanten, en het beperken van de toegang tot de winkel om drukte te vermijden.

Vanaf 18 mei (fase 2) mochten ook musea, markten, dierenparken en contactberoepen hun activiteiten weer hervatten, zij het onder specifieke voorwaarden.

Sinds 18 mei zijn ook de scholen geleidelijk heropend. De overheid stelt verschillende voorwaarden aan scholen: zo mogen er maximaal tien leerlingen in een lokaal zitten, en moet er per leerling 4 vierkante meter ruimte zijn. Bovendien moet er 8 vierkante meter voor de leraar zijn en komt er een verplichte tafelopstelling. Elke gemeenschap is verantwoordelijk voor de uitwerking van deze beslissing op haar eigen grondgebied, in overleg met de onderwijssector. Kleuteronderwijs blijft voorlopig opgeschort. Sinds 18 mei is sporten in de buitenlucht onder voorwaarden ook weer mogelijk.

De derde fase (voorzien vanaf 8 juni) ligt nog grotendeels open. Er zal gekeken worden naar: 1) de mogelijke en geleidelijke heropening van restaurants en in een latere fase ook cafés, bars en dergelijke, en 2) de maatregelen voor verschillende zomeractiviteiten zoals buitenlandse reizen, kampen van jeugdbewegingen, stages, toeristische attracties en kleinere openluchtevenementen.

Het is al wel zeker dat grote evenementen zoals festivals niet voor 31 augustus mogen plaatsvinden.

Welke concrete initiatieven nemen werkgevers, werknemers en andere maatschappelijke partijen om de lockdown intelligent af te schalen?

Vanuit economische hoek neemt de druk toe om meer bedrijven aan het werk te laten gaan. Veel ondernemingen vrezen de coronacrisis ondanks de nieuwe steunmaatregelen niet te overleven. In de week van 13 april voorspelde het IMF dat de Belgische economie dit jaar met 6,9% krimpt. Het begrotingstekort dijt uit tot 8,9% van het bbp, omgerekend ruim € 40 miljard. De vraag is wie die rekening zal betalen. Linkse partijen pleiten voor een nieuwe vermogensbelasting, rechts waarschuwt al voor de sanering die onvermijdelijk zal moeten volgen. De regering werkt aan een tweede reddingsplan voor bedrijven.

Er komt steeds meer druk om een federale regering te vormen – de huidige regering is demissionair. Vooral met het oog op de toekomst en de beslissingen die genomen moeten worden ten behoeve van economisch herstel, is een federale regering essentieel.

Hoofdeconoom Ivan Van de Cloot van denktank Itinera Institute: “De coronacrisis zet België tien jaar achteruit op begrotingsvlak.” Van de Cloot is niet blij met de overheidsaanpak, en zegt dat België moet stoppen met ondoelmatig geld uitdelen.

Welke maatregelen worden bedacht om de economie op lange termijn te verbeteren (economische structuurmaatregelen, verbetering van de leefbaarheid, klimaatneutraliteit, duurzaamheid, brede welvaart zoals impact op zorg en onderwijs)?

In Brussel is er net als in andere steden het initiatief om meer ruimte vrij te maken voor fietsers.

Er zijn geluiden om de ‘state structure/division of powers’ in België te veranderen. De verantwoording over de gezondheidzorg is bijvoorbeeld verdeeld tussen federale en regionale overheden, wat heeft geleid tot miscommunicatie over onder andere het wel/niet toelaten van bezoekers in verzorgingstehuizen. Vlaanderen en Wallonië verschillen – vanaf het begin van de corona-uitbraak – van mening over de aanpak van het virus. Vlaanderen grijpt deze gelegenheid dan ook aan om de verdeling van machten te hervormen. Bart de Wever, voorzitter van de Nieuw-Vlaamse Alliantie, wil meer macht en bevoegdheden voor de deelstaten.

Hoe gaat dit land om met de herstelfase? Welke maatregelen worden voorbereid?

De Kroatische autoriteiten hebben besloten om via een gefaseerde aanpak de maatregelen te versoepelen. Dit betekent dat winkels en restaurants weer open zijn, het openbaar vervoer weer rijdt, binnenlandse vluchten deels zijn hervat en sociale bijeenkomsten van maximaal veertig personen weer zijn toegestaan. Vanaf 25 mei zijn er weer directe vluchten tussen Nederland en Kroatië.

De beperkingen om Kroatië in te reizen, zijn gedeeltelijk opgeheven. Dit betekent dat personen met een valide reden (werk, familie) Kroatië in kunnen reizen. Zij hoeven niet in zelf-isolatie, maar dienen zich wel aan een aantal voorschriften te houden. De grenzen zijn gesloten voor personen die Kroatië willen inreizen voor niet-noodzakelijke redenen.

Het nieuwe normaal in Kroatië houdt in dat de social distance in acht moet worden genomen, werkgevers moeten zorgen voor een veilige werkomgeving, en werknemers waar mogelijk vanuit huis moeten blijven werken. Vergaderingen moeten digitaal blijven, en openbare evenementen zijn nog steeds verboden.

In mei en juni heropent de Kroatische toerismesector haar deuren. De grens tussen Kroatië en Hongarije is weer open.

Welke concrete initiatieven nemen werkgevers, werknemers en andere maatschappelijke partijen om de lockdown intelligent af te schalen?

De Kroatische werkgeversvereniging HUP heeft de regering met succes gevraagd om financiële steun voor alle Kroatische bedrijven die werknemers moeten ontslaan of hun bedrijf moeten sluiten.

De HUP gaf aan dat de maatregelen die het IMF heeft voorgesteld om de economische crisis als gevolg van de pandemie te verzachten, in overeenstemming zijn met de eigen voorstellen aan de Kroatische regering.

Kroatië komt met het voorstel om een speciaal paspoort in te voeren. Iedere EU-burger die wil reizen, moet voor vertrek in eigen land een coronatest laten doen. Alleen met de juiste stempels mag worden gereisd. Er zitten echter wel haken en ogen aan dit voorstel: zo lang er niet genoeg testen zijn, is

dit idee moeilijk uit te voeren. Een ander voorstel dat Kroatië aan het verkennen is, is om bilateraal afspraken te maken: kunnen toeristen wel of niet reizen? Het liefst zou Kroatië een Europese aanpak zien voor het toerismevraagstuk.

Welke maatregelen worden bedacht om de economie op lange termijn te verbeteren (economische structuurmaatregelen, verbetering van de leefbaarheid, klimaatneutraliteit, duurzaamheid, brede welvaart zoals impact op zorg en onderwijs)?

Dergelijke maatregelen zijn nog in ontwikkeling. Er zijn initiatieven om het toerisme anders in te richten. Kroatië kijkt met veel interesse naar ontwikkelingen in Brussel wat betreft het toerisme. Europese ministers van Toerisme werken aan een Europese versoepeling van reisrestricties, en praten over het heropenen van de grenzen van Schengenlanden. Oostenrijk, Slovenië, Kroatië, Bulgarije, Griekenland, Cyprus, Italië, Spanje, Portugal, Duitsland en Malta zijn met elkaar in gesprek.

Berenschot is een onafhankelijk organisatieadviesbureau met 350 medewerkers wereldwijd. Al 80 jaar verrassen wij onze opdrachtgevers in de publieke sector en het bedrijfsleven met slimme en nieuwe inzichten. We verwerven ze en maken ze toepasbaar. Dit door innovatie te koppelen aan creativiteit. Steeds opnieuw. Klanten kiezen voor Berenschot omdat onze adviezen hen op een voorsprong zetten.

Ons bureau zit vol inspirerende en eigenwijze individuen die allen dezelfde passie delen: organiseren. Ingewikkelde vraagstukken omzetten in werkbare constructies. Door ons brede werkkerrein en onze brede expertise kunnen opdrachtgevers ons inschakelen voor uiteenlopende opdrachten. En zijn we in staat om met multidisciplinaire teams alle aspecten van een vraagstuk aan te pakken.

Berenschot Groep B.V.
Europalaan 40, 3526 KS Utrecht
Postbus 8039, 3503 RA Utrecht
030 2 916 916
www.berenschot.nl
[in](https://www.linkedin.com/company/berenschot) /berenschot